

ПОЄДНАННЯ ІГРОВОГО, ЗМАГАЛЬНОГО ТА КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ГРІ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ

Дулібський А. В.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри футболу
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-6652-8391
dulibskyy_andriy@ukr.net*

Зьомко О. В.

*викладач факультету іноземних мов
Український Католицький університет
вул. Іларіона Свенціцького, 17, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-6347-7138
zomkolove@gmail.com*

Дулібський А. А.

*студент кафедри футболу
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-1035-4748
dulandriy@ukr.net*

Ключові слова: *спортивний відбір, навчання, методи, засоби.*

У теоретико-дослідницькій роботі зроблена спроба ліквідувати певні прогалини в теорії та практиці детального вивчення проблем спортивного відбору та селекції юних футболістів на основі використання сучасних різногалузевих методів навчання гри у футбол.

Сучасний професійний футбол висуває виключно різноманітні та надвисокі вимоги щодо рухових якостей, здоров'я, психо-інтелектуальних можливостей спортсменів. Рівень підготовленості та здібностей юних футболістів, які в майбутньому можуть відбутися як видатні особистості спорту, визначається найширшим комплексом певних рухових якостей, техніко-тактичних і тактико-стратегічних задатків і здібностей, психічних та особистісних властивостей.

Метою роботи було вивчення змісту спортивного відбору на основі використання ігрового, змагального та комунікативного методів навчання гри у футбол на початкових етапах спортивної підготовки і спеціалізованого навчання.

У процесі початкового спортивного відбору застосовувалися прості педагогічні тестування для оцінки рухових здібностей юних футболістів. Перевага надавалася тестам, які характеризують рівень розвитку рухових якостей гравців, зумовлених, передовсім, вродженими задатками, і особливо тим, які давали змогу оцінити швидкісні якості, координаційні здібності, психофізичну та розумову витривалість при аеробних і анаеробних змагально-ігрових навантаженнях. Рівень розвитку координаційних здібностей визначався якістю виконання

складних і складно-координаційних вправ у процесі їх вивчення та вдосконалення. Оцінювання проводилося залежно від амплітуди ігрових рухів, дотримання структурно-ритмічного малюнку вправи, вміння швидко змінювати темп і ритм рухів відповідно до ігрових завдань.

Загалом у дослідженні взяли участь 908 юних футболістів – учнів спеціалізованих спортивних шкіл і академій, віком від 7 до 10 років (основні та додаткові (т.зв. «прихідні») групи). Юні футболісти та їхні батьки незгоди з участю в наукових дослідженнях не виявляли, про що свідчать підписані письмові згоди на участь дітей в експериментальних заходах, де були задіяні учні спортивних шкіл і академій.

Проаналізовані проблеми навчання, виховання, тренування, вдосконалення і розвитку повноцінного футбольного резерву торкаються найширшої низки питань організаційного, інфраструктурного, методичного і науково-практичного характеру. Вони пов'язані з проблемою продуманого управління системою багаторічного навчання і спортивної підготовки юних футболістів.

COMBINATION OF GAME, COMPETITIVE AND COMMUNICATIVE METHODS OF GAME LEARNING IN THE PROCESS OF SPORTS SELECTION OF YOUNG FOOTBALLERS

Dulibskyy A. V.

*Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department of Football
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj
Kostiushka str., 11, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6652-8391
dulibskyy_andriy@ukr.net*

Zomko O. V.

*Lecturer at the Faculty of Foreign Languages
Ukrainian Catholic University
Hariona Svetsitskoho str., 17, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6347-7138
zomkolove@gmail.com*

Dulibskiy A. A.

*Student at the Department of Football
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj
Kostiushka str., 11, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1035-4748
dulandriy@ukr.net*

Key words: *sports selection, training, methods, means.*

In the theoretical and research work an attempt is made to eliminate certain gaps in the theory and practice of detailed study and research of the problems of sports selection of young footballers based on the use of modern multidisciplinary methods of learning football.

Modern professional football makes extremely diverse and extremely high demands on the motor skills, health, psycho and intellectual abilities of athletes. The level of training and abilities of young footballers, which in the future may take place as outstanding personalities of sport, is determined

by the widest set of certain motor qualities, technical, tactical and strategic inclinations and abilities, mental and personal qualities.

The aim of the work was to study the content of sports selection based on the use of game, competitive and communicative methods of teaching football in the initial stages of sports training and specialized training.

In the process of initial selection, simple pedagogical tests were used to assess the motor abilities of young footballers. Preference was given to tests that characterize the motor abilities caused by innate inclinations, and especially those that allowed assessing the speed, coordination skills, physical and mental endurance under aerobic and anaerobic competitive play.

A total of 908 young footballers took part in the study – pupils of specialized sports schools and academies, aged 7 to 10 (main and additional (so-called “incoming”) groups). The participants of the experiment and their parents did not disagree with the participation in the experimental research, as evidenced by the written consent of parents to participate in training sessions, educational and control games, as well as participation in official tournaments involving students of sports schools and academies.

The analysed problems of education, upbringing, training, improvement and development of a full-fledged football reserve concern a wide range of organizational, methodological and scientific issues.

Постановка проблеми. Популярність і впізнаність гравців-зірок світового професійного футболу можна умовно зіставити із зірками кіно чи шоу-бізнесу. Видатні постаті гравців клубних і збірних команд із футболу прирівнюються до національних героїв своїх країн. Легендарні футболісти сучасності завдяки найвищому рівню продемонстрованої висококласної гри прославляють рідні країни на весь світ. Проте успішне навчання, виховання, тренування, вдосконалення і розвиток знаних та висококваліфікованих гравців є складним за спрямованістю й тривалим у часовому проміжку завданням для виконавців соціального запиту сучасного суспільства. Серед цих виконавців суспільного запиту варто зазначити тренерів, спеціалістів футболу, функціонерів футбольних академій і клубів, батьків тих дітей, які займаються футболом, вчителів, вихователів, багатьох інших причетних до ефективного спортивного відбору людей. Йдеться про спортивний відбір обдарованих і талановитих дітей, підлітків, молодих людей, які можуть у близькій чи віддаленій перспективі досягти найвищих результатів у професійному футболі.

Таким чином, актуальність дослідження сучасних методів навчання, виховання та «плекання» юних талантів у нерозривній методологічній єдності, а також авторське бачення проблеми спортивного відбору обдарованих людей у футболі зумовили вибір теми й структуру написання цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прогресивний поступ сучасного професійного спорту передбачає абсолютну необхідну вірогідність адекватного розвитку системи підготовки високоякісного спортивного резерву, яка

пов'язана з ефективністю системи спортивного відбору та селекції [2; 3]. Наявність максимального зростання та інтенсифікації розумових, психофізичних і функціонально-фізіологічних навантажень, напруженості безкомпромісної передзмагальної та насамперед змагальної боротьби рівних за силою та можливостями солідно і всесторонньо підготовлених суперників, високих психоемоційних переживань, максимально скоординованій діяльності всіх систем організму створює передумови, за яких тільки найкращі з найкращих можуть досягати найвищих результатів у сучасному професійному футболі [5].

Варто дослухатися до думки багатьох дослідників спортивного таланту та обдарованості [2–5; 9], які стверджують, що спортивний відбір у спорті та футболі зокрема – складний і тривалий науково-педагогічний процес. Науковці та практики футболу вважають, що практично неможливо моментально та відразу оцінити рівень задатків, здібностей, спортивну придатність, рухову обдарованість чи величину спеціалізованого таланту, якими б досконалими і продуманими не були б методи оцінювання. Якщо враховувати динамічний характер придатності та лабільності більшості важливих для спортивної діяльності футболістів ігрових і змагальних характеристик, стає зрозумілою необхідність систематичного доповнення та уточнення початкових підходів і оцінок [2; 10].

Прогрес сучасного українського футболу, на думку багатьох спеціалістів [3–5], вбачається в тому, що неординарні природно-генетичні можливості спортсменів будуть вдосконалюватися за допомогою найефективніших методич-

них підходів і сучасних методів навчання, виховання, тренування, вдосконалення та розвитку із задіюванням висококваліфікованих фахівців-практиків і науковців різних професійних груп. Власне такий підхід має бути базовим, якщо йдеться про оптимізацію навчально-виховного процесу юних футболістів і підвищення майбутніх змагальних досягнень за допомогою спортивного відбору і селекції футбольних талантів [3].

Мета роботи – вивчити зміст спортивного відбору на основі використання ігрового, змагального та комунікативного методів навчання гри у футбол.

Виклад основного матеріалу. Виконання більшості основних ігрових прийомів із м'ячем у футбольному матчі, як правило, відбуваються із задіюванням ніг або голови [3]. Для будь-якої людини природнішим і простішим (така історично-генетична складова частина цього онтогенезисного процесу) є виконання точних рухів і дій руками, окрім елементів ходьби, бігу та стрибків. Проведення простої аналогії з навчанням і вивченням рідної та іноземної мов дає змогу умовно припустити, що для людини виконання точних рухів руками – це «рідна мова». Аналогічно, умовна «іноземна мова» – виконання цілеспрямованих рухових дій ногами [3].

Вивчення напрацювань культурологів і мовознавців – представників давньої науки («Спочатку було слово») [1], можна стверджувати, що базовими засобами навчання як рідної, так і різних іноземних мов є елементи «живого», невимушеного спілкування (адекватного світоглядного обміну думок) без абсолютних і надмірних штучних обмежень [3]. Для юної людини, яка вивчає навколишній світ та опановує основи спілкування рідною чи іноземними мовами, надзвичайним засобом самовираження є такі форми і способи взаємодії із цим навколишнім світом, де методи суворо регламентованих підходів і жорсткого контролю думок, слів чи дій людини, мали би бути мінімізованими та практично відсутніми [5].

Сучасні принципи навчання гри у футбол відбуваються через використання елементів вільного професійного спілкування, і, що особливо важливо для дітей, які займаються футболом, із задіюванням елементів гри та змагання. Такі методи навчання іноземних мов у сучасній філології називаються «комунікативними» [3]. Варто, на наш погляд, підкреслити, що комплексні форми і засоби «комунікативної» методики займають ключове місце серед методів вивчення іноземних мов, які досить активно й успішно використовуються в дидактиці сучасної мовної практики.

Глибинна сутність цього мовно-дидактичного методу полягає в тому, що його використання в процесі навчання спрямоване на одночасний розвиток мовних навичок у процесі невимушеного реального спілкування [5]. Одним із його основних прийомів є імітація реальних ситуацій із життя, покликаних стимулювати дітей до активного спілкування чи, за класифікацією професійних мовників, до активного розмовляння або говоріння.

Сучасні дослідження філологів доводять [7], що вивчення як рідної, так і будь-якої іноземної мови, початком і базовою основою якого служить запам'ятовування абетки, є абсолютно малоефективним методичним підходом. Підтвердженням цього світоглядного аспекту може бути не надто високий рівень знань і мовних навичок тих дітей, які вивчали іноземну мову за методикою «вчимо напам'ять абетку» в загальноосвітніх школах [6]. Дослідження сучасних психологів настійливо пропонують у процесі навчання дітей будь-яких активних форм спілкування не використовувати тих підходів і методів, які базуються на використанні елементів суворого контролю та жорсткої регламентації [8]. Окрім того, образність дитячих форм мислення і сприйняття життєво-ігрової реальності, стверджують фахівці нейробіології та психофізіології, сприяє тому, що більшість нових, зокрема ігрових рухів і дій, засвоюються дітьми без особливого навчального інструктажу. До того ж, цілісні не надто складні ігрові дії та рухи діти засвоюють краще, аніж елементи чи складники ігрової діяльності у футболі [8].

Загальноприйнята та загальновикористовувана в Україні методика навчання прийомів техніки футболу базується на, образно кажучи, «алфавітних принципах». Алгоритм навчання виконання ігрових прийомів проходить спочатку у простих умовах, наступний крок – в ускладнених і далі у складних, наближених до ігрових, умовах. Виконання ігрового техніко-тактичного прийому, припустимо, найпростішого для виконання удару в м'яч ногою внутрішньою стороною стопи виглядає при такому методичному підході таким чином:

- розбіг під певним кутом щодо м'яча і наміченої цілі;
- постановка опорної ноги на умовній лінії м'яча;
- виконання замаху «ударною» ногою;
- виконання чіткого ударного руху;
- проведення м'яча з відтягуванням носка стопи в напрямі польоту.

У процесі навчання такого ігрового прийому акцент робиться на методах розчленованого, а згодом – цілісного навчання з елементами чітко регламентованих методичних підходів [6; 7].

Тому нами було запропоновано та експериментально обґрунтовано авторську методику поєднання змагального, ігрового та комунікативного методів у процесі навчання, виховання, тренування, вдосконалення і розвитку в системі спортивного відбору та селекції юних футболістів. Сутність методики полягає в продуманому, науково обґрунтованому використанні специфічних спортивних і неспецифічних для футболу психолого-філологічних методів у процесі спортивного відбору гравців різних амплуа.

Мова людини нерозривно пов'язана з мисленням. Думка спирається на згорнуту внутрішню мову. Експерименти показали, що жодна складна думка не протікає без згорнутих внутрішніх мовних процесів. Виявилось, що якщо зареєструвати положення язика та горлянки в спокійному стані, а потім запропонувати досліджуваному почати вигадувати будь-яке завдання, то в мовному аналізаторі почнеться складна діяльність, яку можна зареєструвати. Таким чином, кожна думка пов'язана із внутрішнім мовним процесом.

Кожна людина мислить неповторно. Алгоритм її мислення індивідуальний. Тому спеціалісти футболу говорять про індивідуальні особливості ігрового мислення, серед яких – самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність, швидкість ігрових мисленневих процесів.

Усі властивості ігрового мислення юних футболістів формуються і розвиваються в процесі ігрової та змагальної діяльності. Змістовна й відповідним чином організована ігрова та змагальна діяльність сприяє всебічному розвитку необхідних властивостей ігрового мислення спортивної особистості. Усі ці прояви мислення, яке міцно пов'язане з мовою людини, характерні для юних і висококваліфікованих футболістів.

Методологія дослідження. У процесі педагогічного експерименту, де за мету було взято поглиблене навчання прийомам гри у футбол та вдосконалення елементів спортивної підготовки юних футболістів, вирішувалися такі основні завдання:

- навчання і вдосконалення важливих для змагальної (ігрової) діяльності у футболі рухових та ігрових навичок і морально-вольових якостей;
- розширення згідно з вимогами щодо дотримання вікових норм психолого-функціональних можливостей організму юних спортсменів;
- збереження і підвищення рівня спортивної працездатності згідно з віковими нормами юних футболістів;
- розширення спеціалізованих знань і навичок у галузі спорту та прищеплення навичок гігієни і самоконтролю юних футболістів;
- виховання необхідної працелюбності, професійної дисциплінованості, високої свідомості, ігрової активності юних футболістів.

Засобами навчання, виховання, тренування, вдосконалення і розвитку кожного юного футболіста в процесі експерименту були специфічні та неспецифічні фізичні вправи, гігієнічні та природні фактори.

Усі вправи ми поділяли на основні та допоміжні.

До основних вправ було зараховано:

- вправи для загального і спеціального розвитку фізичних (рухових) якостей, які є важливими для становлення ігрової особистості юного футболіста;
- вправи для навчання техніки володіння м'ячем і елементи ігрового вдосконалення з проявом швидкого і правильного тактичного мислення юного футболіста;
- вправи для розучування і вдосконалення техніко-тактичних прийомів, ігрових комбінацій та елементи різних систем гри з урахуванням вікового періоду розвитку юного футболіста.

До допоміжних вправ ми зараховували:

- загальнорозвивальні вправи, які сприяли утворенню нових систем умовних та зміцненню необхідних безумовних рефлексів, що розширюють функціональні можливості організму юних футболістів у процесі здійснення основних рухових та ігрових навичок згідно з віковими показниками кожного юного футболіста;
- спеціальні вправи, які за структурою рухів відповідали або були близькі до елементів та цілісних проявів рухового досвіду юних футболістів;
- вправи з інших видів спорту, зокрема ігрових, які сприяли формуванню рухових та ігрових навичок і розширення функціональних можливостей організму юних футболістів.

Природні сили навколишнього середовища та гігієнічні фактори сприяли кращому впливу запропонованих спеціальних вправ й інших засобів на організм юних футболістів. Важливу роль відігравали дозоване чергування навантажень і відпочинку, раціональне (при можливості деяких футбольних шкіл) харчування, режим сну, дотримання гігієни в повсякденному житті та побуті.

Гравцям експериментальних груп у процесі проведення індивідуальних, групових й командних навчальних і навчально-тренувальних занять у певній продуманій послідовності та з виваженням дозуванням пропонувався спеціалізований набір завдань. Ці завдання базувалися на виконанні основних змагальних та ігрових засобах навчання елементам гри у футбол на початкових етапах спортивного відбору і селекції юних талантів. При цьому використовувався певний умовний алгоритмічний підхід.

Так, у навчально-тренувальному процесі 7–8-річних юних футболістів у структурі

навчально-тренувальних занять та передігрових розминок використовувалися рухливі ігри з м'ячем і без м'яча для розвитку базових ігрових індивідуальних навичок. В основних частинах занять використовувалися елементи командної гри, на яких будуватимуться ігрові дії у старшому віці – біг із м'ячем (елементи дриблінгу), контроль м'яча різними сторонами і частинами стопи різних (почергово) ніг і задіювання для контролю м'яча периферійного зору, точні передачі м'яча в русі партнеру та прийом м'яча в русі після передачі партнера в ігрових (або максимально наближених до ігрових) умовах (завдання 1–5 (рис. 1–5)).

Завдання 1.

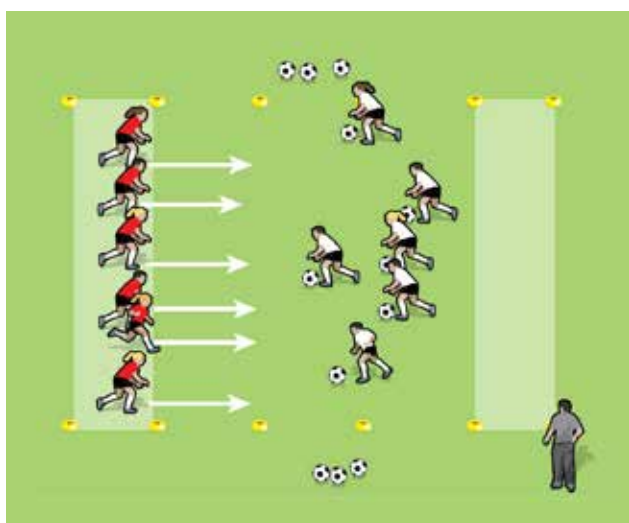

Рис. 1. Навчальні індивідуальні (максимально наближені до ігрових умов) техніко-тактичні дії юних футболістів із м'ячем і без м'яча: ведення (м'яча) повз рухливі (рух назустріч) захисні побудови суперника.

Умови завдання: група юних футболістів із м'ячем (кожен із гравців має свій м'яч) виконує ведення м'яча певним способом (певною частиною стопи (за вказівкою тренера)) в напрямку групи дітей, котрі рухаються назустріч звичайним бігом без м'яча. Завдання групи дітей із м'ячем – провести свій м'яч на поле групи суперника і зберегти його від «посягань» групи, яка виконує звичайний біг і має завдання в процесі бігу відібрати м'яч у суперника.

Завдання іншої групи дітей – перешкодити гравцям із м'ячем провести м'яч на своє поле, використовуючи елементи відбору м'яча в суперника різними способами, та завладати якнайбільшою кількістю м'ячів суперника. За правильний і чіткий відбір м'яча дається додатковий бал. Після цього всі м'ячі повертаються в

ту частину поля, де знаходяться м'ячі та звідки стартувала група з м'ячами. Групи міняються ролями. Перемагає команда, яка сумарно зберегла та відібрала більшу кількість м'ячів. Вправа виконується 3 хв.

Завдання 2.

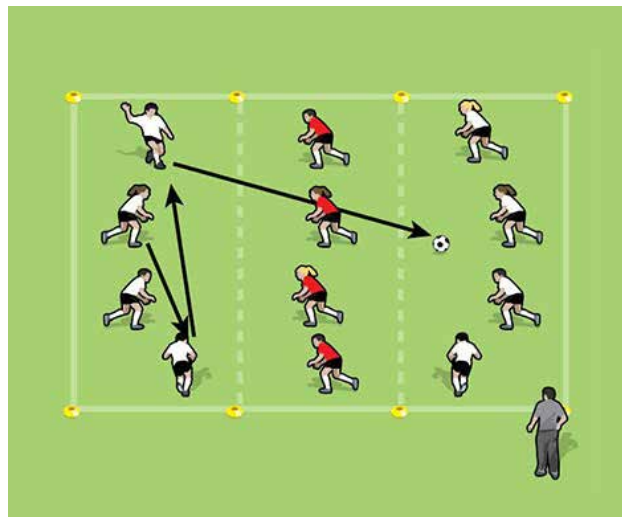

Рис. 2. Навчальні індивідуальні (максимально наближені до ігрових умов) техніко-тактичні дії юних футболістів: передачі (м'яча) повз захисні побудови суперника після отримання передачі (м'яча) від партнера.

Умови завдання: команда розділюється на три підгрупи (команди), кожна з яких налічує чотири гравці. М'яч знаходиться в одній з команд, завдання якої полягає в передачі м'яча повз захисні побудови суперника після 1–2 передач між гравцями своєї команди на своїй частині майданчика одному з гравців команди, яка знаходиться навпроти за спинами гравців команди суперника. Передача м'яча виконується певною частиною стопи (за вказівкою тренера) низом повз суперника, точно і зручно для гравця команди навпроти, який має прийняти м'яч і відправити його собі «під сильнішу ногу». Після цього команди міняються ролями.

Команда, яка віддавала передачу м'яча, переходить у середину квадрату і виконує роль захисників, які перехоплюють м'яч у команди, яка перед тим відбирала м'яч, а тепер виконує передачі м'яча повз захисні побудови команди суперника. Кожна з команд має виконати три ролі: передавати м'яч, перешкоджати передачі м'яча, приймати м'яч. Перемагає команда, яка сумарно виконала більшу кількість точних передач м'яча, більше перехоплень м'яча і більшу кількість правильних прийомів м'яча «під сильнішу ногу». Вправа виконується 3–5 хв.

Завдання 3.

Рис. 3. Навчальні індивідуальні (максимально наближені до ігрових умов) техніко-тактичні дії юних футболістів: ведення м'яча на швидкість з оббіганням фішки-конуса (змагальна естафета).

Умови завдання: група ділиться на дві команди. Юні футболісти кожної з команд розташовуються на одній умовній лінії старту. На відстані 10 м від лінії старту навпроти кожної з команд розставлено фішки. За голосовою чи візуальною командою тренера гравці – перші номери кожної з команд стартують, виконуючи ведення м'яча до фішки-конуса певним способом (за вказівкою тренера) вказаною частиною стопи або з поєднанням різних способів (почергово права – ліва нога, внутрішня сторона стопи – внутрішня або зовнішня частина підйому). Під час обведення фішки-конуса м'яч має контролюватися «дальньою» від фішки-конуса ногою. На фінішній прямій виконується ведення іншим способом або поєднанням різних способів (почергово ліва – права нога, підшва стопи – середина (середня частина) підйому). М'яч передається партнеру з команди виконанням короткої передачі м'яча під «зручну» для подальших ігрових дій ногу (правоногим гравцям – під праву ногу, шульгам – під ліву). Перемагає команда, всі гравці якої першими подолали змагальну дистанцію і виконали всі вимоги щодо ведення і передачі м'яча різними способами. Завдання може варіюватися та ускладнюватися за вказівкою і вибором тренера (ведення тільки «слабшою» ногою, передача під «незручну» ногу тощо). Вправа виконується 3 хв.

Завдання 4.

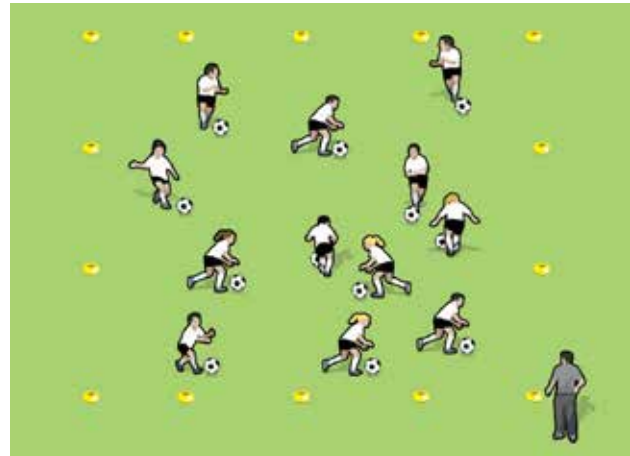

Рис. 4. Індивідуальні техніко-тактичні дії юних футболістів: довільне ведення у квадраті з метою збереження м'яча та вибивання м'яча в суперника.

Умови завдання: кожен гравець команди виконує довільне за способом і напрямом ведення м'яча в компактному квадраті (залежно від кількості гравців). При цьому, контролюючи периферійним зором свій м'яч, кожен гравець намагається зберегти під час ведення свій м'яч, а також за можливості вибити («витикнути») м'яч із-під ніг іншого гравця. У разі втрати м'яча гравець вибуває з вправи і залишає межі квадрату. Переможцем або переможцями стають гравці, які найдовше «протрималися» у квадраті, зберігши свій м'яч від «посягань» інших гравців. Вправа виконується 3 хв.

Завдання 5.

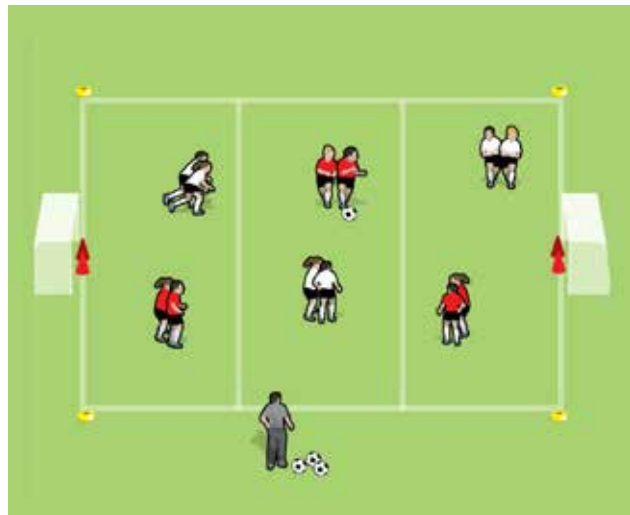

Рис. 5. Навчальна гра $n \times n$ юних футболістів на двоє малих воріт на обмеженому (20 x 10 м) майданчику в парах.

Умови завдання: навчальна гра п х п юних футболістів, котрі в парах тримаються за руки, на двоє малих воріт без воротарів. На місці воротаря в кожних воротах розміщені два конуси. У разі потрапляння м'яча в конуси після ударів у площину воріт або відскоків чи рикошетів м'яч передається іншій команді, яка не володіла м'ячем. У процесі ведення наступальних, підготовчих чи захисних дій використовуються техніко-тактичні прийоми, які задіювалися за вказівкою тренера в попередніх вправах. Забивати м'яч у ворота суперника можна тільки після передачі м'яча від іншої пари юних футболістів. Перемагає команда, яка забила більше м'ячів у ворота суперника.

Дискусія. Після третього року навчання юні футболісти всіх груп проходили через наступний етап відбору, згідно з яким кращих із них зараховували до спеціалізованого футбольного класу. У процесі формування спеціалізованих класів було проведено аналіз кількісного складу юних футболістів, які були зараховані в омріяну дитячу шкільну команду. Результати аналізу представлені в таблиці 1.

Сутність навчально-виховного і навчально-тренувального процесів у спеціалізованому футбольному класі полягає в тому, що зранку до обідньої пори діти навчаються за планом загальноосвітньої школи з вивченням основних предметів, окрім фізичного виховання. Післяобідня пора – це проведення навчальних і навчально-тренувальних занять три-чотири рази на тиждень. Один день у тижні відведено на ігрові та змагальні заходи. Ігри та змагання проводяться, як правило, у вихідні дні або у певний, вибраний тренером, день посеред тижня.

Протягом 2019–2021 рр. нами було проведено поглиблений аналіз футбольних кар'єр випускників спеціалізованих спортивних шкіл, на базі яких проводилися експериментальні дослідження. Результати аналізу (рис. 1) продемонстрували, що до основних складів висококваліфікованих команд із футболу потрапили в основному представники експериментальних груп.

Багаторічні дослідження природного і стимульованого розвитку різних компонентів техніко-тактичного і психофізичного потенціалу юних футболістів, які були проведені з позицій еволю-

Таблиця 1

Показники кількісного складу юних футболістів, які були зараховані в дитячі шкільні команди спортивних шкіл

Групи юних футболістів, які брали участь в експерименті	Кількість юних футболістів, зарахованих до спеціалізованого класу		
	після одного року навчання	після двох років навчання	після трьох років навчання
Експериментальна група	18	11	10
Контрольна група 1	16	10	6
Контрольна група 2	14	7	3
Контрольна група 3	9	3	2

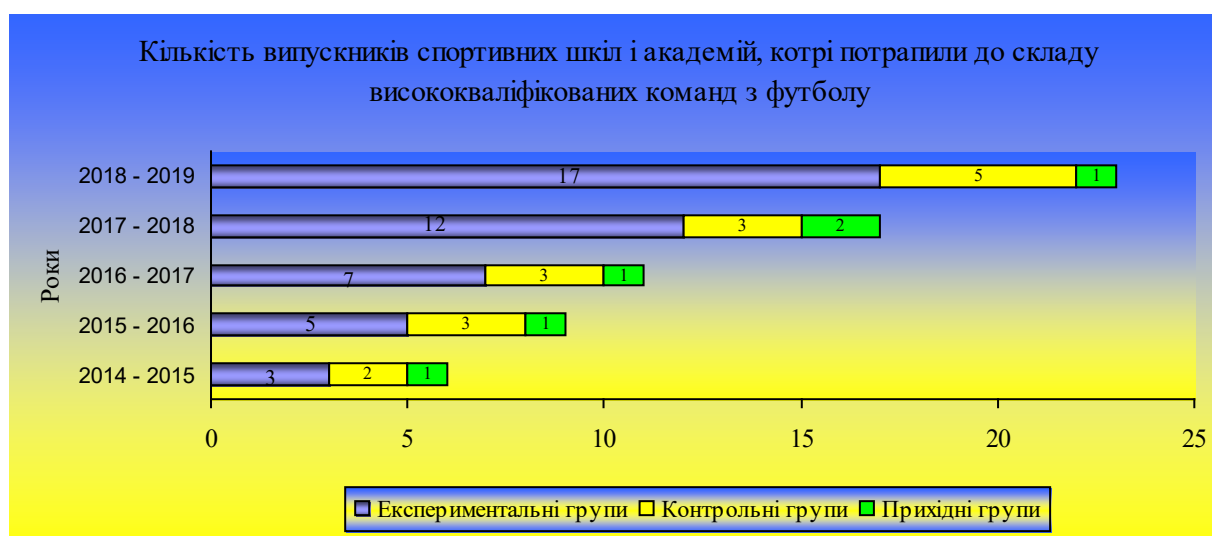

Рис. 1. Кількість випускників спортивних шкіл, які потрапили до складу висококваліфікованих команд із футболу

ційного підходу, дали змогу виявити низку фундаментальних закономірностей цього спеціалізованого дидактично-педагогічного процесу. Загальне сумарне зростання цих груп показників, які використовувались у дослідженні, юних футболістів експериментальної групи, становило 74,1%, а учасників контрольних груп – 23,5%. Показник «прихідних» груп становив 2,4%.

Урахування особливостей процесу початкової спортивної підготовки та спеціалізованого навчання дітей грі у футбол створює ситуації, що об'єктивно лімітують ефективність навчальних і навчально-тренувальних впливів у зв'язку із закономірностями спеціалізованих адаптаційних процесів і вікового розвитку юних футболістів. Вплив інших численних факторів екзогенної й ендогенної природи також має певне значення, тому варто визнати наявність ще одного типу сенситивності (комплексу сприятливих, не зовсім сприятливих і зовсім несприятливих умов). Такий об'єктивний вплив визначає оперативну чи поточну готовність систем організму і рухової функції юного спортсмена до сприйняття конкретного навчального чи навчально-тренувального навантаження певного дидактично-педагогічного змісту, продуманої спрямованості, необхідної для цієї вікової групи інтенсивності та чітко вираженої тривалості.

Висновки. Для початкового відбору у футболі спортивний результат не є критерієм перспективності. Багаторічні спеціалізовані педагогічні спостереження фахівців, тренерів, а також спеціальні авторські дослідження продемонстрували, що юні футболісти навіть із найнижчими при початковому тестуванні результатами через певний час наполегливих систематичних занять можуть стати сильними або найсильнішими грав-

цями команди. Вирішальне рішення залучити до омріяних занять футболом має базуватися, перш за все, на бажанні дитини та комплексній оцінці за всіма спеціалізованими критеріями спортивного відбору та селекції, а не лише на одній або кількох важливих ознаках.

Важливе значення на початкових етапах спортивного відбору та селекції юних талантів має врахування психо-когнітивних показників схильності до змагально-ігрової діяльності у футболі. Найвагомими серед них є прагнення приймати нестандартні та нетипові ігрові рішення, отримувати високі оцінки за виконання ігрових завдань різної складно-координаційної структури, рішучість в ігрових епізодах та протягом всієї гри, наполегливість у досягненні оперативної чи перспективної мети, а також намагання бути кращим у складних ігрових ситуаціях, сміливість у виконанні незнайомих ігрових техніко-тактичних завдань, бажання займатися футболом як видом професійного спорту і проявляти у грі елементи творчої діяльності.

Використання у процесі спортивного відбору і селекції юних футбольних талантів змагального, ігрового та комунікативного методів продемонструвало, що здібності дітей можуть бути досліджені значно глибше та з високим підсумковим результатом, якщо вони вивчатимуться одночасно з поєднанням різновекторних засобів і методів із різних галузей науки й практики.

Перспективи подальшого розвитку досліджень у цьому науковому напрямі будуть пов'язані з вивченням проблем спортивного відбору на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей висококваліфікованих футболістів різних амплуа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія – Книга Книг. Книга Буття : Переклад Олександра Гижи. URL: <http://2015 www.ukrbible.com> (дата звернення: 25.10.2021).
2. Бріскін Ю.А., Задорожна О.Р., Смирновський С.Б., Смирновська С.Б., Завойський І.А. Психофізіологічні критерії обдарованості у фехтуванні на шпагах. Вісник Запорізького національного університету. *Фізичне виховання та спорт*. 2021. № 2. С. 91–97. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-2-13>
3. Дулібський А.В., Ященко А.Г., Ніколаєнко В.В. Спортивний відбір у футболі : навчально-методичний посібник. Київ : Федерація футболу України, 2003. 135 с.
4. Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. *Спортивна наука України*. 2015. № 4(68). С. 28–35. URL: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329>
5. Дулібський А.В. Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2020. № 8(128). С. 54–60. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13)
6. Сергієнко Л.П. Спортивний відбір : теорія та практика. У 2 кн. Книга 1. Теоретичні основи спортивного відбору : підручник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2009. 672 с.
7. Сергієнко Л.П. Спортивний відбір : теорія та практика. У 2 кн. Книга 2. Відбір у різні види спорту : Підручник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2010. 784 с.

8. Тищенко В.О., Лохман В.А., Мордвинов К.О., Білоус М.А., Тищенко Д.Г. Застосування інноваційних засобів у навчальному процесі з гандболу. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2021. № 2. С. 57–63. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-2-08>
9. Шинкарук О. Спадкові та набуті ознаки в процесі спортивного відбору. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2019. № 1(1). С. 65–74. URL: <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1883>
10. Ricard Pruna, Luz Miñarro Tribaldos, K. Badhur. Identificación de talento en el jugador y su desarrollo en el fútbol. *Player talent identification and development in football*. Vol. 53. Issue 198. 2018. URL: <https://www.apunts.org/es-identificacion-talento-el-jugador-su-articulo-X0213371718625649>

REFERENCES

1. Библия – Кныгга Кныгх. Кныгга Буття : Переклад Олександра Гызгы. URL: <http://2015 www.ukrbible.com> (data zvernennja: 25.10.2021).
2. Briskin Ju.A., Zadorozhna O R., Smyrnovsjkyj S.B., Smyrnovsjka S.B., Zavojskyj I.A. (2021). Psykhofiziologhichni kryteriji obdarovanosti u fektuvanni na shpaghakh. *Visnyk Zaporizjkogho nacionaljnogho universytetu. Fyzychne vykhovannja ta sport*, (2), 91–97. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-2-13>
3. Dulibskyy A.V., Jashhenko A.Gh., Nikolajenko V.V. Sportyvnyj vidbir u futboli : navchaljno-metodychnyj posibnyk. Kyjiv : Federacija futbolu Ukrainy, 2003. 135 s.
4. Dulibskyy A. Sportyvnyj vidbir u systemi baghatorichnoji specializovanoji osvity futbolistiv. *Sportyvna nauka Ukrainy: Elektronne naukove vydannja*. Ljviv, 2015. № 4(68). С. 28–35. URL: <http://sportsience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329>
5. Dulibskyy, A.V. Sportyvnyj vidbir u futboli jak racionaljna systema pedaghoghichnogho poshuku obdarovanykh ljudej u ghaluzi sportu. *Naukovyj chasopys Nacionaljnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni M.P. Draghomanova. Serija 15. Naukovo-pedaghoghichni problemy fizychnoji kuljtura (fyzyczna kuljtura i sport)*, (8(128), 54–60. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13)
6. Serghijenko L.P. Sportyvnyj vidbir: teorija ta praktyka. U 2 kn. Knygga 1. Teoretychni osnovy sportyvnoho vidboru: Pidruchnyk. Ternopilj : Navchaljna knygha. Boghdan, 2009. 672 s.
7. Serghijenko L.P. Sportyvnyj vidbir: teorija ta praktyka. U 2 kn. Knygga 2. Vidbir u rizni vydy sportu: Pidruchnyk. Ternopilj : Navchaljna knygha. Boghdan, 2010. 784 s.
8. Tyshhenko V.O., Lokhman V. A., Mordvynov K. O., Bilous M. A., Tyshhenko D. Gh. (2021). Zastosuvannja innovacijnykh zasobiv u navchaljnomu procesi z ghandbolu. *Visnyk Zaporizjkogho nacionaljnogho universytetu. Fyzychne vykhovannja ta sport*, (2), 57–63. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-2-08>
9. Shynkaruk O. Spadkovi ta nabuti oznaky v procesi sportyvnoho vidboru : Sportyvna nauka ta zdorov'ja ljudy. 2019. № 1(1). С. 65–74. URL: <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1883>
10. Ricard Pruna, Luz Miñarro Tribaldos, K. Badhur. Identificación de talento en el jugador y su desarrollo en el fútbol. *Player talent identification and development in football*. Vol. 53. Issue 198. 2018. URL: <https://www.apunts.org/es-identificacion-talento-el-jugador-su-articulo-X0213371718625649>